

Den europeiske unions Charter om Grunnleggende Rettigheter

Det europeiske råd (EUs toppmøte) nedsatte på sitt møte i Köln i juni 1999 en charterforsamling som fikk til oppgave å utarbeide et Charter om EUs Grunnleggende Rettigheter. Forsamlingen besto av 15 representanter for statslederne, 16 medlemmer fra Europaparlamentet, 30 medlemmer fra nasjonale parlamenter og kommissær Antonio Vitorino. Charterforsamlingen presenterte 2. oktober 2000 sitt utkast til Charter, og Det europeiske råd vedtok Charteret på sitt møte i Nice 7. – 9. desember 2000.

Forord

Det europeiske folk har med opprettelsen av en stadig tettere sammenslutning bestemt å dele en fredelig fremtid som bygger på felles verdier.

Unionen, som er seg sin åndelige og etiske arv bevisst, bygger på de udelelige og universelle verdier: menneskeverd, frihet, likhet og solidaritet; den bygger på demokrati og rettsstatsprinsippet. Den setter mennesket i sentrum for sitt virke med innføringen av unionsborgerskapet og opprettelsen av et område med frihet, sikkerhet og rettferdighet.

Unionen bidrar til bevaringen og utviklingen av disse felles verdiene under hensyntaken til de europeiske folks ulike kulturer og tradisjoner, samt til medlemsstatenes nasjonale identitet og organisering av sine offentlige myndigheter på nasjonalt, regionalt og lokalt plan; den søker å fremme en balansert og bæredyktig utvikling og sikrer fri bevegelse for personer, varer, tjenester og kapital samt etableringsfrihet.

Med henblikk på dette er det nødvendig å styrke beskyttelsen av de grunnleggende rettigheter på bakgrunn av samfunnsutviklingen, de sosiale fremskritt og den vitenskapelige og teknologiske utvikling ved å gjøre disse rettighetene mer synlige i et charter.

Dette charteret bekrefter med hensyn til Fellesskapets og Unionens fullmakter og oppgaver samt nærhetsprinsippet de rettigheter som bl.a. følger av medlemsstatenes felles forfatningsmessige tradisjoner og internasjonale forpliktelser, traktaten om Den europeiske union og fellesskapstraktatene, Den europeiske konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og grunnleggende frihetsrettigheter, sosialpaktene som Fellesskapet og Europarådet har vedtatt, samt De europeiske fellesskapers domstol og Den europeiske menneskerettighetsdomstols rettspraksis.

Disse rettighetene medfører ansvar og plikter såvel overfor andre mennesker som overfor det menneskelige fellesskap og de kommende generasjoner.

Unionen godkjenner således de nedenstående rettigheter, friheter og prinsipper.

KAPITTEL I

VERDIGHET

Artikkel 1 Menneskeverdet

Menneskeverdet er ukrenkelig. Det skal respekteres og beskyttes.

Artikkel 2 Livets rett

- Ethvert menneske har livets rett.
- Ingen må idømmes dødsstraff eller henrettes.

Artikkel 3 Rett til respekt for menneskets integritet

- Enhver har rett til respekt for sin fysiske og mentale integritet
- I forbindelse med legevitenskap og biologi skal spesielt følgende respekteres:
 - fritt og informert samtykke fra den berørte person i overensstemmelse med lovens bestemmelser
 - forbud mot rasehygienisk praksis, spesielt praksis som har til formål å utvelge mennesker
 - forbud mot kommersialisering av menneskekroppen og deler av denne
 - forbud mot reproduktiv kloning av mennesker.

Artikkel 4

Forbud mot tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Ingen skal underkastes tortur og heller ikke umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Artikkel 5 Forbud mot slaveri og tvangsarbeid

- Ingen skal holdes i slaveri eller trelldom
- Ingen må pålegges å utføre tvangs- eller pliktarbeid
- Menneskehandel er forbudt.

KAPITTEL II

FRIHETER

Artikkel 6

Rett til frihet og sikkerhet

Enhver har rett til frihet og personlig sikkerhet.

Artikkel 7

Respekt for privatliv og familieliv

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og i sin kontakt med andre.

Artikkel 8

Beskyttelse av personopplysninger

- Enhver har rett til beskyttelse av personopplysninger som angår ham/henne.
- Disse opplysningene skal behandles korrekt, til uttrykkelig angivne formål og på grunnlag av de berørte personers samtykke eller på et annet berettiget grunnlag fastsatt ved lov. Enhver har rett til innsyn i den innsamlede informasjon som angår ham/henne og til beriktigelse av denne.
- Overholdelsen av disse reglene er underlagt en uavhengig myndighets kontroll.

Artikkel 9

Rett til å inngå ekteskap og rett til å stifte familie.

Retten til å inngå ekteskap og rett til å stifte familie sikres i overensstemmelse med de nasjonale lover om utøvelsen av denne retten.

Artikkel 10

Rett til å tenke fritt og til samvittighets- og religionsfrihet

- Enhver har rett til å tenke fritt og til samvittighets- og religionsfrihet. Denne retten omfatter frihet til å skifte religion eller tro samt frihet til enten alene eller sammen med andre, offentlig eller privat å utøve sin religion eller tro gjennom gudstjeneste, undervisning, andakt og overholdelse av religiøse skikker.

- Retten til militærnekting av samvittighetsgrunner godkjennes i overensstemmelse med de nasjonale lover om utøvelse av denne retten.

Artikkel 11

Ytrings- og informasjonsfrihet

- Enhver har rett til ytringsfrihet. Denne retten omfatter meningsfrihet og frihet til å motta eller meddele opplysninger eller tanker uten innblanding fra offentlig myndighet og uten hensyn til landegrenser.
- Mediefrihet og medienes pluralisme respekteres.

Artikkel 12

Forsamlings- og foreningsfrihet

- Enhver har rett til fritt å delta i fredelige forsamlinger og til foreningsfrihet på alle nivåer, spesielt i forbindelse med politiske og faglige sammenslutninger og sivile sammenslutninger som innebærer at enhver har rett sammen med andre å danne fagforeninger og gå inn i disse for å beskytte sine interesser.
- Politiske partier på unionsplan bidrar til å uttrykke unionsborgernes politiske vilje.

Artikkel 13

Frihet for kunst og vitenskap

Det er frihet for kunst og vitenskaplig forskning. Den akademiske frihet respekteres.

Artikkel 14

Rett til utdannelse

- Enhver har rett til utdannelse samt til adgang til yrkesutdannelse og etter- og videreutdannelse
- Denne retten omfatter muligheten til å følge obligatorisk undervisning gratis.
- Friheten til å opprette utdanningsinstitusjoner med overholdelse av de demokratiske prinsipper samt retten for foreldre å sikre seg at deres barn undervises i overensstemmelse med deres egen religiøse, filosofiske og pedagogiske overbevisning, respekteres i henhold til de nasjonale lover om utøvelse av denne retten.

Artikkel 15

Yrkesfrihet og rett til arbeid

- Enhver har rett til å arbeide og utøve et fritt valgt eller godkjent yrke.
- Enhver unionsborger har frihet til å søke etter sysselsetting, arbeid, etablere seg og levere tjenester i alle medlemsstater.
- Tredjelandsborgere som har tillatelse til å arbeide på medlemsstatenes område, har rett til samme arbeidsvilkår som unionsborgerne.

Artikkel 16

Frihet til å opprette og drive egen virksomhet

Frihet til å opprette og drive egen virksomhet godkjennes i overensstemmelse med fellesskapsretten og nasjonal lovgivning og praksis.

Artikkel 17

Eiendomsrett

- Enhver har rett til å besitte lovlig ervervet eiendom, anvende den, foreta disposisjoner omkring den og la den gå i arv. Ingen må frarøves sin eiendom, med mindre det finnes nødvendig i samfunnets interesse og det skjer i de tilfelle og på de betingelser som er fastsatt ved lov og mot rettferdig erstatning betalt i god tid for tapet. Anvendelsen av eiendommen kan reguleres ved lov i det omfang det er nødvendig av hensyn til felles beste.
- Intellektuell eiendomsrett er beskyttet.

Artikkel 18

Rett til asyl

Rett til asyl sikres ved reglene i Genèvekonvensjonen av 28. juli 1951 og protokollen av 31. januar 1967 om flyktningers rettsstilling og i overensstemmelse med traktaten om opprettelsen av Det europeiske fellesskap.

Artikkel 19

Beskyttelse i tilfelle utsendelse, utvisning og utlevering

- Kollektiv utvisning er forbudt
- Ingen må sendes ut, utvises eller utleveres til en stat hvor det er alvorlig risiko for å bli idømt dødsstraff eller utsatt for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende straff eller behandling.

KAPITTEL III

LIKESTILLING

Artikkel 20

Likhet for loven

Alle mennesker er like for loven.

Artikkel 21

Ikke-forskjellsbehandling

- Enhver forskjellsbehandling på grunn av kjønn, rase, farge, etnisk eller sosial tilhørighet, genetiske anlegg, språk, religion eller tro, politiske eller andre synspunkter, tilhørighet til et nasjonalt mindretall, formueforhold, fødsel, funksjonshemming, alder, seksuell legning eller ethvert annet forhold er forbudt.
- Innen bruksområdet for traktaten om opprettelse av Det europeiske fellesskap og traktaten om Den europeiske union og med forbehold om særlig bestemmelser i disse traktatene, er enhver forskjellsbehandling på grunn av nasjonalitet forbudt.

Artikkel 22

Kulturelt, religiøst og språklig mangfold

Unionen respekterer det kulturelle, religiøse og språklige mangfold.

Artikkel 23

Likestilling mellom menn og kvinner

Det skal sikres likestilling mellom menn og kvinner på alle områder, også i forbindelse med sysselsetting, arbeid og lønn.

Prinsippet om likestilling er ikke til hinder for opprettholdelse eller vedtakelse av tiltak som gir det underrepresenterte kjønn spesifikke fordeler.

Artikkel 24

Barns rettigheter

- Barn har rett til den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for deres trivsel. De kan fritt uttrykke sine synspunkter. Det tas hensyn til dette i forhold som angår dem i overensstemmelse med deres alder og modenhet.
- I alle handlinger som angår barn, uansett om de utføres av offentlige myndigheter eller private institusjoner, skal barnets beste komme i første rekke.
- Ethvert barn har rett til regelmessig å ha personlig forbindelse og direkte kontakt med begge sine foreldre, med mindre dette strider mot barnets interesser.

Artikkel 25

Eldres rettigheter

Unionen godkjenner og respekterer de eldres rett til et verdig og uavhengig liv og til å delta i det sosiale og kulturelle liv.

Artikkel 26

Integrasjon av funksjonshemmede

Unionen godkjenner og respekterer retten for funksjonshemmede til å nyte godt av foranstaltninger som skal sikre deres autonomi, deres sosiale og yrkesmessige integrasjon og deres deltakelse i samfunnslivet.

KAPITTEL IV

SOLIDARITET

Artikkel 27

Rett til informasjon og høring av arbeidstakere i bedriften

Arbeidstakerne og deres representanter skal på passende nivå ha sikkerhet for informasjon og høring i god tid i de tilfelle og på de betingelser som er fastsatt i fellesskapslovgivningen og nasjonal lovgivning og praksis.

Artikkel 28

Forhandlingsrett og rett til kollektive skritt

Arbeidstakere og arbeidsgivere eller deres respektive organisasjoner har i overensstemmelse med fellesskapslovgivningen og nasjonal lovgivning og praksis rett til å forhandle og inngå kollektive overenskomster på passende nivå og i tilfelle av interessekonflikter rett til kollektive skritt, inkludert streik, for å forsvare sine interesser.

Artikkel 29

Rett til arbeidsformidling

Enhver har rett til å kunne benytte en gratis arbeidsformidlingstjeneste.

Artikkel 30

Beskyttelse i tilfelle ubegrunnet oppsigelse

Enhver arbeidstaker har rett til beskyttelse mot ubegrunnet oppsigelse i overensstemmelse med fellesskapsretten og nasjonal lovgivning og praksis.

Artikkel 31

Rettferdige og rimelige arbeidsforhold

- Enhver arbeidstaker har rett til sunne, sikre og verdige arbeidsforhold.
- Enhver arbeidstaker har rett til begrensning av den maksimale arbeidstiden, til daglige og ukentlige hvileperioder samt årlig ferie med lønn.

Artikkel 32

Forbud mot barnarbeid og beskyttelse av unge på arbeidsplassen
Barnarbeid er forbudt. Minimumsalderen for adgang til å utføre ervervsmessig arbeid skal ikke være lavere enn opphør av skolepliktig alder, dog med forbehold om regler som er gunstigere for de unge og med begrensede unntak.

Unge som utfører arbeid skal sikres arbeidsbetingelser som er tilpasset deres alder, samt beskyttelse mot økonomisk utnyttning og enhver form for arbeid som kan skade deres sikkerhet, helse samt fysiske, mentale, moralske og sosiale utvikling eller gå ut over deres skolegang.

Artikkel 33

Familieliv og arbeidsliv

- Familien skal ha juridisk, økonomisk og sosial beskyttelse.
- For å kunne forene familieliv og arbeidsliv, har enhver rett til å være beskyttet mot avskjed på grunn av graviditet og barsel samt rett til betalt barselspermisjon og til foreldrepermisjon etter en barnefødsel eller ved adopsjon av barn.

Artikkel 34

Sosial sikkerhet og sosial bistand

- Unionen godkjenner og respekterer retten til adgang til sosiale ytelser og sosiale tjenester. f.eks. i tilfelle graviditet og barsel, sykdom, arbeidsulykker, pleiebehov eller alderdom samt i tilfelle av arbeidsløshet, etter de bestemmelser som er fastsatt i fellesskapslovgivningen og medlemsstatenes lovgivning og praksis.
- Enhver som har bopel og beveger seg lovlig innenfor Unionens område, har rett til sosiale ytelser og sosiale fordeler i overensstemmelse med fellesskapslovgivningen og medlemsstatenes lovgivning og praksis.
- For å bekjempe sosial ekskludering og fattigdom godkjenner og respekterer Unionen retten til sosial bistand og boligstøtte som skal sikre en verdig tilværelse for alle som ikke har tilstrekkelige midler etter de bestemmelser som er fastsatt i fellesskapslovgivningen og medlemsstatenes lovgivning og praksis.

Artikkel 35

Beskyttelse av helse

Enhver har rett til adgangen for helseforebyggelse og til å motta legehjelp på de betingelser som er fastsatt av medlemsstatenes lovgivning og praksis. Det skal sikres et høyt helsemessig beskyttelsesnivå ved fastleggelse og gjennomføring av Unionens politikk og aktiviteter.

Artikkel 36

Adgang til tjenesteytelser av alminnelig økonomisk interesse

Unionen godkjenner og respekterer adgangen til tjenesteytelser av alminnelig økonomisk interesse som fastsatt i medlemsstatenes lovgivning og praksis, i overensstemmelse med traktaten om opprettelse av Det europeiske fellesskap med det formål å fremme sosial og territorial samhörighet i Unionen.

Artikkel 37

Miljøbeskyttelse

Et høyt miljøbeskyttelsesnivå og forbedring av miljøkvaliteten skal integreres i Unionens politikk og sikres i overensstemmelse med prinsippet om en bæredyktig utvikling.

Artikkel 38

Forbrukerbeskyttelse

Det skal sikres et høyt nivå for forbrukerbeskyttelse innenfor Unionens politikkområder.

KAPITTEL V

BORGERNE I UNIONENS MEDLEMSSTATER

Artikkel 39

Stemmeret og valgbarhet til Europaparlamentet

- Enhver unionsborger har valgetrett og er valgbar ved valg til Europa-

parlamentet i den medlemsstat hvor han/hun har bopel, på samme betingelser som statsborgerne i denne staten.

2. Medlemmene av Europaparlamentet velges ved alminnelige, direkte, frie og hemmelige valg.

Artikkel 40

Stemmerett og valgbarhet ved kommunevalg

Enhver unionsborger har valgrett og er valgbar ved kommunale valg i den medlemsstat hvor han/hun har bopel, på samme betingelser som statsborgerne i denne staten.

Artikkel 41

Rett til god forvaltning

1. Enhver har rett til å få sin sak behandlet upartisk, rettferdig og innenfor en rimelig frist av Unionens institusjoner og organer.
2. Denne retten omfatter spesielt:
 - retten for enhver til å bli hørt før det treffes en individuell foranstaltning overfor ham/henne som måtte berøre ham/henne negativt
 - retten for enhver til innsyn i de saker som angår ham/henne, under hensyntaken til de legitime fortrolighetshensyn samt taushetsplikt og sakenes fortrolighet
 - plikt for forvaltningen til å begrunne sine beslutninger.
3. Enhver har rett til erstatning fra fellesskapet for skader forvoldt av dets institusjoner eller dets ansatte under utøvelse av deres oppgaver i overensstemmelse med de alminnelige prinsipper som er felles for medlemsstatenes rettsystemer.
4. Enhver kan henvende seg til Unionens institusjoner på et av traktatens språk og skal ha svar på samme språk.

Artikkel 42

Rett til innsyn

Enhver unionsborger samt enhver fysisk eller juridisk person med bopel eller hjemsted i en medlemsstat har rett til innsyn i dokumenter fra Europa-parlamentet, Rådet og Kommisjonen.

Artikkel 43

Ombudsmannen

Enhver unionsborger samt enhver fysisk eller juridisk person med bopel eller hjemsted i en medlemsstat har rett til å klage til Unionens ombudsmann i tilfelle feil og forsømmelser i forbindelse med handlinger foretatt av Fellesskapets institusjoner og organer, med unntak av Domstolen og Retten i Første Instans under utøvelsen av deres domstolsfunksjoner.

Artikkel 44

Rett til ansøking

Enhver unionsborger samt enhver fysisk eller juridisk person med bopel eller hjemsted i en medlemsstat har rett til å rette henvendelse til Europa-parlamentet.

Artikkel 45

Fri bevegelse og oppholdstillatelse

1. Enhver unionsborger har rett til å ferdes og oppholde seg fritt i medlemsstatenes område.
2. Fri bevegelse og oppholdstillatelse kan i samsvar med traktaten om opprettelse av Det europeiske fellesskap innrømmes til tredjelandsborgere som har lovlig opphold i en medlemsstats område.

Artikkel 46

Diplomatisk og konsulær beskyttelse

Enhver unionsborger har rett til i tredjeland, hvor den medlemsstat der han/hun er statsborger ikke er representert, enhver medlemsstats diplomatiske og konsulære myndigheters beskyttelse på samme vilkår som statsborgere i denne medlemsstaten.

KAPITTEL VI

RETTFERDIGHET I RETTSSYSTEMET

Artikkel 47

Adgang til effektive rettsmidler og en upartisk domstol

Enhver som har fått krenket sine rettigheter og friheter sikret av EU-retten, skal ha adgang til effektive rettsmidler for en domstol under overholdelse av de betingelser som er fastsatt i denne artikkelen.

Enhver har rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen en rimelig frist for en uavhengig og upartisk domstol som på forhånd er opprettet ved lov. Enhver skal ha mulighet til å bli rådet, forsvart og representert.

Det ytes retts hjelp til de som ikke har tilstrekkelige midler dersom en slik hjelp er nødvendig for å sikre effektiv adgang til domstolsprøvelse.

Artikkel 48

Formodning om uskyldighet og forsvarrets rettigheter

1. Enhver som anklages for lovovertrødelse skal anses for uskyldig inntil hans/hennes skyld er bevist i overensstemmelse med loven.
2. Respekt for forsvarrets rettigheter er sikret enhver som er anklaget for en lovovertrødelse.

Artikkel 49

Legalitetsprinsippet og prinsippet om proporsjonalitet mellom lovovertrødelse og straff

1. Ingen kan kjønes skyldig i et straffbart forhold på grunn av en handling eller unnlatelse som ikke utgjorde en forbrytelse etter nasjonal eller internasjonal rett på det tidspunktet da den ble begått. Det kan ikke pålegges en strengere straff enn den som var anvendelig på det tidspunktet da lovovertrødelsen ble begått. Hvis det, etter at en lovovertrødelse ble begått, i loven fastsettes en mildere straff, skal denne anvendes.
2. Denne artikkelen er ikke til hinder for at en person domfelles og straffes for en handling eller unnlatelse, som på det tidspunktet da den ble begått, var en forbrytelse ifølge de alminnelige prinsipper som er anerkjent av alle nasjoner.
3. Straffens omfang skal stå i rimelig forhold til overtrødelsen.

Artikkel 50

Rett til ikke å bli rettsforfulgt eller straffet to ganger for samme lovovertrødelse

Ingen skal i en straffesak på nytt kunne stilles for en domstol eller dømmes for en lovovertrødelse der han/hun allerede er blitt endelig frikjent eller domfelt i en av Unionens medlemsstater i overensstemmelse med lovgivningen.

KAPITTEL VI

ALMINNELIGE BESTEMMELSER

Artikkel 51

Bruksområde

1. Bestemmelsene i dette charteret er rettet mot Unionens institusjoner og organer under hensyntaken til nærhetsprinsippet samt til medlemsstatene, men kun når de gjennomfører EU-retten. De respekterer derfor rettighetene, overholder prinsippene og fremmer anvendelsen av disse i overensstemmelse med sine respektive fullmakter.
2. Dette charteret skaper ingen ny myndighet eller nye oppgaver og endrer ikke den myndighet eller de oppgaver som er fastlagt i traktatene.

Artikkel 52

Omfanget av de sikrede rettighetene

1. Enhver begrensning i utøvelsen av de rettighetene og frihetene som godkjennes i dette charteret skal være fastsatt i lov og skal respektere disse rettighetenes og frihetenes vesentligste innhold. Under hensyntaken til proporsjonalitetsprinsippet kan det kun innføres begrensninger, såfremt disse er nødvendige og faktisk svarer til mål av allmenn interesse som er anerkjent av Unionen, eller et behov for beskyttelse av andres rettigheter og friheter.
2. De rettighetene som godkjennes i dette charteret og som er basert på fellesskapstraktatene eller traktaten om Den europeiske union, utøves på de betingelser og med de begrensninger som er fastlagt i disse traktatene.
3. I det omfang dette charteret inneholder rettigheter som tilsvarer dem som er sikret ved den europeiske konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende frihetsrettigheter, har de samme betydning og omfang som i konvensjonen. Denne bestemmelsen er ikke til hinder for at EU-retten kan yte en mer omfattende beskyttelse.

Artikkel 53

Beskyttelsesnivå

Ingen bestemmelse i dette charteret må tolkes som en begrensning av eller et inngrep i de grunnleggende menneskerettigheter og frihetsrettigheter som anerkjennes i EU-retten og folkeretten, i de internasjonale konvensjoner som Unionen, fellesskapet og alle medlemsstatene er part i, herunder Den europeiske konvensjon om beskyttelse av menneskerettigheter og grunnleggende frihetsrettigheter, samt i medlemsstatenes forfatninger på disses respektive anvendelsesområder.

Artikkel 54

Intet i dette charteret må fortolkes som om det medfører rett til å innlate seg på en aktivitet eller utføre en handling med sikte på å tilintetgjøre de rettigheter og friheter som er anerkjent i dette charteret eller å begrense disse rettighetene og frihetene i videre omfang enn det er hjemmel for i dette charteret.